

підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб, що містить відомості про обставини злочину, які мають значення для справи, і може здійснюватися в режимі слідчої дії або оперативно-розшукового заходу. Результати застосування даного засобу можуть використовуватися як докази у кримінальній справі. Введення до КПК даного засобу формування судових доказів є першим кроком на шляху інтеграції слідчих дій і оперативно-розшукових заходів [14, с. 246]. Сучасні засоби протидії злочинності й потреби практики дають підстави сподіватися на подальший розвиток цього процесу і появу в недалекому майбутньому нових засобів формування судових доказів, пов'язаних із спостереженням, моделюванням, контрольними перевірками тощо.

Список використаної літератури:

1. Сергеева Д.Б. Зняття інформації з каналів зв'язку: кримінально-процесуальні і криміналістичні засади: Дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2008.
2. Корнуков В.М. Конституционные основы положения личности в уголовном судопроизводстве. – Саратов, 1987.
3. Баев М.О., Баев О.Я. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации (Научно-практический анализ основных достижений и проблем). – СПб., 2003.
4. Шумилов А.Ю. Новый оперативно-розыскной закон России: Учеб.-практ. пособие. – М., 2000.
5. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: Наук.-практ. посібник. – К., 2009.
6. Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: Монограф. – Дніпропетровськ, 2009.
7. Доля Е.А. Прослушивание телефонных и иных переговоров: следственное ли это действие // Советская юстиция. – 1992. – № 19-20. – С. 12-13.
8. Гаврилин Ю.В. Криминалистическая тактика и методика расследования отдельных видов преступлений в определениях и схемах: Учеб. пособие. – М., 2004.
9. Макаренко Є.І., Тертишник В.М., Лобойко Л.М. та ін. Дізнання в міліції та в митних органах: Навч. посібник. – Дніпропетровськ, 2003.
10. Балашов Д.Н., Балашов Н.М., Маликов С.В. Криминалістика: Учебник. – М., 2005.
11. Филиппов А.Г. Криминалістика: Учеб. для работников уголовного розыска / Под ред. проф. А.Г. Филиппова и доц. А.А. Кузнецова. – Омск, 1993.
12. Гаврилин Ю.В., Головин А.Ю., Тишутина И.В. Криминалістика в понятиях и терминах: Учеб. пособие / Под ред. А.Ю. Головина. – М., 2006.
13. Щеглов М.Е. Правовой, тактико-оперативный, психологический аспекты прослушивания телефонных и иных переговоров // Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы: Сб. науч. ст. / Под ред. проф. В.В. Козлова. – Саратов, 1998.
14. Лук'янчиков Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: Монографія. – К., 2005.
15. Гаврилин Ю.В., Дубоносев Е.С. Использование контроля и записи телефонных и иных переговоров в раскрытии и расследовании преступлений: Учеб. пособие. – М., 2003.
16. Тертишник В.М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі України: Дис. ... д-ра юрид. наук. – Дніпропетровськ, 2010.

Надійшла до редакції 30.05.2011

АНДРІЙ Д. М., аспірант
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 343.985/611/7

**ВСТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМОЗ'ЯЗКУ МІЖ ФАКТАМИ ЗНИКНЕННЯ
АБО ВБИВСТВА ПОТЕРПІЛОГО ТА ЗАВОЛОДІННЯ
ПРАВОМ ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО**

Висвітлено актуальні проблеми встановлення взаємозв'язку між фактами зникнення або вбивства потерпілого та заволодіння правом власності на житло.

Ключові слова: зникнення потерпілого, вбивство потерпілого, право власності на житло, насильницька смерть.

Освещаются актуальные проблемы установления взаимосвязи между фактами исчезновения или убийства потерпевшего и завладения правом собственности на жилье.

Ключевые слова: исчезновение потерпевшего, убийство потерпевшего, право собственности на жилье, насильственная смерть.

The scientific article is sacred to the topical problems of ascertainment between facts of disappearance or murder of victim and capturing of property right on dwelling.

Keywords: disappearance of victim, murder of victim, property right on dwelling, violent death.

Методиці розслідування вбивств з-поміж всіх інших видів злочинів у науковій літературі приділено чи не найбільше уваги. Науковцями-криміналістами розроблено низку теоретичних положень та практичних рекомендацій з приводу виявлення, розслідування та розкриття різноманітних видів вбивств, за певними криміналістичними критеріями. Проте час не стоїть на місці, і злочинна діяльність прогресує у своєму розвитку, на жаль, швидше, ніж наука, покликана їй протидіяти. Останнім часом набули значного поширення вбивства, об'єктом яких є право власності на житлове приміщення. Як свідчить аналіз слідчої та судової практики, під час розслідування злочинів цієї категорії спостерігаються різноманітні труднощі як тактичного, так і методичного характеру, що потребують глибокого наукового аналізу.

У рамках даного дослідження хотілося б зупинитись на аналізі одного з аспектів загальної проблеми, а саме встановлення взаємозв'язку між фактами зникнення або вбивства потерпілого та заволодіння правом власності на належне останньому житлове приміщення. Необхідність вирішення цього проблемного питання, як правило, виникає ще на стадії перевірки заяви або повідомлення про зникнення особи або виявлення трупа, хоча може мати місце і вже на початковому етапі розслідування, коли рішення про порушення кримінальної справи вже прийнято.

Дослідженню різних аспектів зазначеного питання присвячені роботи багатьох вчених, зокрема, В.В. Альошина, В.М. Антонова, О.Я. Баєва, В.С. Бурданової, В.Ю. Владимірова, А.І. Дворкіна, І.І. Когутича, К.А. Толпекіна, Н.А. Селіванова, А.М. Чорного, В.Ю. Шепітька, А.П. Шеремета та інших. Незважаючи на значні напрацювання цих авторів, реалії сьогодення вимагають по-новому розглядати та аналізувати вказану проблему.

Завданням цієї наукової розвідки є визначення на основі аналізу позицій науковців та відповідної слідчої та судової практики типових криміналістичних чинників, ознак та обставин, які дозволяють вирішити питання про взаємозв'язок зникнення чи вбивства потерпілого та подальшої долі його житла, а також розробка прийомів та рекомендацій щодо встановлення таких ознак та обставин.

Практика свідчить, що вбивства, вчинені з метою заволодіння житлом потерпілого, вчиняються особами протягом тривалого періоду і мають серійний характер, часто вчиняються з особливою жорстокістю або ж нетрадиційними способами, важко піддаються розкриттю і через це набувають підвищеної суспільної небезпеки, глибоко хвилюють громадськість [1, с. 76]. Можна навести такий приклад: «За результатами перевірок додержання законності під час відчуження житла громадян прокурор Приморського району м. Маріуполя порушив дві кримінальні справи за фактами підробки рішень суду Приморського району м. Маріуполя, що стало підставою для незаконного оформлення права власності на житло В., а також заволодіння шляхом шахрайства квартирою П., за ознаками злочинів, передбачених ч. 1 ст. 358 та ч. 3 ст. 190 КК. Після аналізу даних, отриманих у ході розслідування цих злочинів, прокурор району надав вказівку перевірити законність нотаріальних дій, які здійснювались підозрюваними по справі особами. У ході досудового слідства встановлено, що один із підозрюваних отримав довіреність на приватизацію та повне розпорядження квартирою, яка раніше належала Н. У результаті перевірки особи Н. було встановлено, що той безвісти зник у серпні 2005 р. в Іллічівському районі м. Маріуполя, а власником його квартири є стороння особа. В подальшому було з'ясовано, що переоформлення цієї квартири проводилось із використанням паспорта Н., у який вклеєна фотографія іншої людини. Під час проведення дослідчої перевірки та з'ясування обставин переоформлення квартири отримано оперативну інформацію, що новий власник квартири може бути причетним і до спроби заволодіння квартирами С. та А., які перебували в розшуку як безвісти зниклі. У процесі опитування власник квартири пояснив, що організатор злочину, який раніше працював ріелтером, маючи досвід роботи з нерухомістю, займався пошуком квартир, власники яких були самотніми та зловживали спиртними напоями. За його вказівкою інші співучасники за винагороду повинні були «позбавитися» власників квартир,

заволодіти їх паспортами та ключами від житла. З цією метою вони входили в довіру до потерпілих, приводили їх до непритомного стану за допомогою лікарського препарату «клофелін», вбивали та позбавлялись трупів» [2, с. 32-33].

Факторами, які зумовили зростання злочинності на ринку житла, стали: послаблення діяльності державних владних структур, спад виробництва, безробіття, зниження життєвого рівня населення, криміналізація економічної сфери (у тому числі і такої, як ринок житла), комерціалізація кримінального середовища [3, с. 1-3].

Вчиненню вбивства може передувати захоплення особи з метою змусити її передати право власності на житло злочинцям, тому важливим питанням є встановлення можливості вчинення злочину щодо особи за результатами розгляду заяви чи повідомлення про її зникнення. Оперативне вирішення цього питання і пошук зниклого «по гарячих слідах» може запобігти позбавленню життя, заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого та (або) заволодінню правом власності на належне йому житлове приміщення.

На існування значних проблем у встановленні фактів вчинення злочину щодо особи у випадку повідомлення про її зникнення, розшуку зниклих осіб, а також виявленні ознак насильницької смерті у випадку виявлення трупа на даний час звертається значна увага багатьма авторами [2, с. 29-33; 4, с. 31-37; 5, с. 43-45; 6, с. 38-39; 7, с. 72-74].

Розглядаючи проблему встановлення взаємозв'язку між зникненням особи і злочинним заволодінням правом власності на належне останнє житло, як і іншим злочином, слід зазначити, що дослідження цього питання є значно ускладненим з огляду на те, що повідомлення про безвісне зникнення особи не є рівнозначним повідомленням про вчинення злочину, оскільки в ньому, як правило, немає даних, які б вказували на вчинення злочину стосовно зниклого. Тому таке повідомлення формально не може бути підставою для порушення кримінальної справи.

Як слушно зазначає М. Зубрицький, достатньою підставою для порушення кримінальної справи за матеріалами перевірки про безвісне зникнення можуть бути дані, які прямо, побічно чи в сукупності окремих елементів вказують на те, що безвісти зникла особа стала жертвою злочину, а саме: 1) малолітній та похилий вік зниклого; 2) відсутність даних про намір особи виїхати, причин для приховування від близьких свого від'їзду або залишення будинку на тривалий час; 3) відсутність захворювання, що може викликати раптову смерть, втрату пам'яті, втрату орієнтування в часі або просторі; 4) наявність за місцем проживання чи роботи зниклого особистих документів, у першу чергу паспорта, військового квитка, посвідчень особи та інших документів; 5) наявність особистих речей, предметів гігієни, без яких людина не може обійтись у випадку тривалої відсутності; 6) наявність одягу, в якому зникла особа мала б бути; 7) відсутність даних про зняття з реєстрації за місцем проживання, звільнення чи переведення на роботу в іншу місцевість, зняття з військового обліку, переведення пенсії з місця прописки чи постійного проживання; 8) наявність тривалих конфліктів у родині; 9) наявність злочинних зв'язків, погроз на адресу зниклої особи, суперечливі пояснення та аналогічна поведінка тих, хто контактував з особою перед зникненням; 10) наявність слідів, одержання інших відомостей, що свідчать про можливе вчинення злочину, у приміщенні, салоні автомобіля чи іншому місці останнього перебування особи, що зникла безвісти; 11) коли з пояснень опитуваних осіб вбачаються конкретні підозрювані у вчиненні злочину; 12) зникнення з автотранспортом або великою сумою готівки, цінностей [4, с. 33-34].

Зазначений перелік не є вичерпним. Його можна продовжити такими обставинами: 1) наявність у потерпілого важливих справ (розпочатий ремонт помешкання); 2) наявність попередньо оплачених невикористаних послуг (абонемент в спортзал, басейн); 3) положення, статус зниклого (працівники органів державної влади, політичні діячі, бізнесмени); 4) неповідомлення про зникнення особи в правоохоронні органи з боку осіб, які на підставі родинних чи інших зв'язків повинні були зробити таке повідомлення, безпідставно запізниле повідомлення. Продовжуючи його, необхідно виходити з таких критеріїв, як непередбачуваність, нелогічність, безпричинність зникнення особи та очевидність вчинення злочину.

Розслідуючи вбивства, особливо вчинені в умовах неочевидності, та проводячи розшукові дії за фактами безвісного зникнення особи, слід звертати увагу на ознаки, які можуть вказувати на вчинення вбивства, поєднане із заволодінням житлом, а саме: 1) наявність у паспортно-столи за місцем проживання зниклого документів, які свідчать про бажання знятися з

реєстрації у зв'язку з продажем або обміном житла; 2) після відчуження житла зниклий мав намір проживати за адресою, яка мала загальний, неконкретний характер, або за адресою, що насправді не існує; 3) після відчуження житла зниклий мав намір проживати в умовах, які явно не відповідають його способу життя, звичкам, нахилам, фізичним можливостям; 4) після реєстрації (прописки) у приватизоване житло зниклий не оформив на нього право власності; 5) після відчуження житла були відомості, що зниклий незадоволений укладеною угодою і хотів повернути все за нею у початковий стан; 6) після відчуження житла зниклий отримав гроші за квартиру, доплату та інше, але є інформація, що він вимагав від покупця (посередника) виконання всіх умов угоди (доплата грошми, цінностями, транспортними засобами, земельною ділянкою тощо); 7) відомості про те, що під час відчуження житла до зниклого з боку третіх осіб застосовувались різні заходи впливу з метою примусити його до укладення угоди, у тому числі і до оформлення на цих осіб генеральної довіреності на право вчинення угоди з житлом; 8) малолітній вік зниклого, тим більше, що є дані про можливий продаж житла, де він був прописаний (зареєстрований), або житло після зникнення швидко продане; 9) відчуження житла у безвісно відсутньої особи, яка входить у так звану групу ризику, проводилось без погодження з місцевими органами, які стежать за законністю подібних угод (наприклад, громадських житлових комісій при керівникові місцевого органу влади); 10) інформація про те, що зниклий, проживаючи у комунальній квартирі, не давав згоди сусіду на приватизацію житла або на розселення, висуваючи при цьому непомірні вимоги; 11) відомості про те, що між зниклим і спільно з ним проживаючими особами мали місце серйозні суперечки: на чие ім'я приватизувати житло; 12) документи, пов'язані з приватизацією або відчуженням житла, складені з позначенням дат після безвісного зникнення особи [8, с. 207-208].

Очевидно, що не всі обставини даного переліку зберігають свою актуальність на даний момент, зважаючи на те, що процес приватизації в Україні вже практично завершений. Але аналогічно до переліку загальних обставин, що вказують на вчинений щодо особи злочин, які розглядались раніше, наведений перелік також не є вичерпним. Спільним для всіх вказаних обставин є їхній зв'язок з процесом відчуження житла: укладення угоди з ріелтором, агентством з нерухомості, нотаріальне посвідчення, державна реєстрація договору про відчуження житла, реєстрація та зняття з реєстрації місця проживання, інші питання, що прямо зумовлені зміною місця проживання і відчуженням жилого приміщення.

Слід вказати, що вбивства, що вчинюються особами, які знайомі потерпілому і яким він довіряє (члени сім'ї, родичі, друзі, сусіди, тощо), часто супроводжуються інсценуванням природної смерті чи нещасного випадку, що значно ускладнює встановлення факту насильницької смерті. Далеко не останню роль у цьому відіграють установи, які видають свідоцтва про смерть. Як свідчить практика, останнім часом значно зросла кількість випадків видачі лікарських свідоцтв про смерть «не судово-медичними» установами, а звичайними медичними закладами, які з технічних або інших причин об'єктивно неспроможні розпізнати насильницьку смерть, її причини та механізм [5, с. 44]. Інструкцією щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106/о), затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я України від 8 серпня 2006 р. № 545 [9], визначено порядок видачі лікарського свідоцтва про смерть. Зокрема, передбачено, що лікарське свідоцтво про смерть видається лікарем медичного закладу, що лікував померлого, на підставі спостережень за хворим і записів у медичній документації, які відображали стан хворого до його смерті, або патологоанатомом на підставі вивчення медичної документації і результату розтину. У випадку, якщо смерть настала внаслідок дії зовнішніх факторів (травми, асфіксії, дії крайніх температур, електричного струму, отруєнь тощо), після штучного абортів, проведеного поза межами медичного закладу, смерті на виробництві, при раптовій смерті дітей першого року життя та інших осіб, які не перебували під медичним наглядом, померлих, особа яких не встановлена, а також у тих випадках, коли є підозра на насильницьку смерть, лікарське свідоцтво про смерть видається судово-медичним експертом після розтину. У виняткових випадках свідоцтво про смерть може бути видано лікарем, який встановив смерть тільки на підставі огляду трупа (при відсутності ознак або підозри на насильницьку смерть) та даних медичної документації про наявність у померлого за життя хвороб, які в своєму перебігу могли призвести до настання смерті. Патологоанатом, як правило, видає лікарське свідоцтво про смерть на підставі розтину трупів. Патологоанатомічне дос-

лідження може не призначатися у випадках, передбачених ст. 6 Закону України «Про поховання та похоронну справу» [10]. У цих випадках лікарське свідоцтво про смерть видається лікарем, під наглядом якого був померлий.

Як бачимо, крім існування об'єктивних причин проблеми встановлення факту насильницької смерті, про які згадувалось раніше, існуючий порядок допускає також можливість зловживань з боку окремих медичних працівників. Очевидно, що можливість видачі лікарського свідоцтва про смерть без розтину трупа, належного огляду чи іншої процедури, проведеної відповідними фахівцями, створює широке поле для зловживань. Частково вказане питання врегульовано спільною вказівкою Генеральної прокуратури України та МВС від 2 липня 2007 р. № 65/630 щодо виїзду на місце події, проведення огляду, в тому числі трупів без ознак насильницької смерті, із залученням судово-медичного експерта та фахівця експертно-криміналістичного центру [5, с. 45]. Проте, як зазначається в науковій літературі, навіть виїзд особисто прокурора на кожне повідомлення про смерть не буде достатньо ефективно впливати на ситуацію, адже не виключить можливості видачі лікарського свідоцтва про смерть та поховання трупа без відома правоохоронних органів, тому пропонується внести зміни до ст. 192 КПК або доповнити кодекс спеціальною детально виписаною нормою про обов'язкові випадки проведення та правила огляду трупа [5, с. 45]. Погоджуючись із цією позицією, зазначимо, що об'єктивне встановлення дійсної причини та факту насильницької смерті важко уявити без розтину, належного огляду трупа за участю судово-медичного експерта та представників (представника) правоохоронних органів.

Для встановлення взаємозв'язку між зникненням чи вбивством особи та заволодінням її житлом необхідне проведення системи заходів, які умовно можна поділити на три групи: збір та одночасна перевірка відомостей про обставини зникнення чи вбивства, вивчення стилю життя особи та встановлення долі жилого приміщення.

Особа, яка подає заяву чи повідомлення про зникнення потерпілого, є найбільш цінним джерелом доказової інформації, оскільки вона повідомляє первинні відомості у справі. Тому відібрання пояснень від заявника є надзвичайно важливим і повинно включати з'ясування: часу та обставин зникнення, останнього місця перебування зниклого, кола осіб, з якими останній контактував напередодні зникнення, детальних відомостей про особу зниклого (освіта, робота, сімейний, матеріальний стан), його відносини з іншими особами (родичами, друзями, співробітниками) тощо. Що стосується вбивства, то перевірка приводів та підстав для порушення кримінальної справи відбувається в загальному порядку.

Другим за важливістю питанням після обставин зникнення є коло осіб, з якими потерпілий постійно контактував або бачився напередодні зникнення. До них, зокрема, належать: члени сім'ї, родичі, сусіди, друзі, співробітники, особи, які контактували з потерпілим в силу своєї професії (таксисти, бармени, офіціанти, продавці магазинів, аптек, двірники, дільничні інспектори, перукарі тощо).

Відбираючи пояснення від заявника та інших осіб, потрібно в першу чергу з'ясовувати наявність обставин, які прямо чи опосередковано вказують на вчинення злочину щодо зниклого, зокрема і щодо житла останнього. Необхідно встановити, чи мав намір потерпілий відчужити житло, причини такого рішення, коло осіб, з якими потерпілий мав конфлікти, недавні знайомства, зв'язки з представниками злочинного світу тощо.

Важливу доказову інформацію в таких справах може надати огляд житла чи іншого останнього місця проживання (перебування) потерпілого. Слідчий повинен зосередити свою увагу не лише на встановленні слідів боротьби чи крові, які очевидно вказують на наявність ознак злочину, але й на ті речі та документи, які можуть вказувати на плани та наміри потерпілого вчинити певні дії, ідентифікувати знайдений в майбутньому труп тощо.

Досліджуючи обставини зникнення (вбивства), слідчий повинен паралельно з'ясувати стиль життя потерпілого, його трудову діяльність, місця проживання, стан здоров'я, інші відомості, що вкажуть на те, чи міг потерпілий несподівано змінити місце проживання, роботи, покінчити життя самогубством, померти з певних причин, загинути в результаті нещасного випадку тощо. Необхідно відібрати відповідні характеристики з місця проживання, роботи, навчання, строкової військової служби та ін.

Для «перенесення часу зникнення (вбивства) потерпілого» злочинці вчиняють різнома-

нітні дії від його імені для створення видимості його діяльності в період, коли в дійсності останній вже був мертвий. Це можуть бути: зняття з реєстрації за місцем проживання, військового обліку, наймання іншого житла, бронювання номеру в готелі, купівля або замовлення квитків на різні види транспорту тощо. Для перевірки фактів вчинення згаданих дій потерпілим необхідно вилучити та дослідити відповідні документи та допитати певних осіб. Зокрема, обов'язковою в таких ситуаціях є перевірка процедури зняття з реєстрації місця проживання і реєстрації нового місця проживання. Відповідно до статей 6, 7 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» для реєстрації та зняття з реєстрації місця проживання особа повинна подати, крім інших документів, письмову заяву [11]. Тому, безумовно, головним об'єктом дослідження серед всіх документів буде саме ця заява. Крім цього, необхідно допитати службових осіб органу реєстрації, які приймали відповідні документи та здійснювали реєстрацію.

Усі дії, вчинені потерпілим та іншими особами, які мають значення для справи, повинні бути зіставлені за часом між собою та часом зникнення (смерті) потерпілого для перевірки їх логічної та дійсної послідовності.

Більшість проаналізованих нами відомостей, як може здатись на перший погляд, самі собою мають незначне, віддалене від справи значення, проте в сукупності вони можуть значно доповнити картину злочину та дати відповіді на різні запитання, які будуть виникати в процесі розслідування.

З'ясування долі жилого приміщення передбачає: 1) з'ясування факту укладення договору про відчуження житла до або після зникнення (смерті) потерпілого; 2) перевірку законності процедури нотаріального посвідчення та державної реєстрації угоди про відчуження житла, якщо така мала місце; 3) з'ясування відносин між набувачами житла та потерпілим. За наявності підстав припускати вчинення вбивства потерпілого або виявлення трупа з ознаками насильницької смерті потрібно провести перевірку версії про вчинення злочину саме набувачами житла потерпілого.

Як зазначає К.А. Толпекін, якщо при перевірці заяви про зникнення буде встановлено, що потерпілий незадовго до свого зникнення чи після нього уклав договір про відчуження житла і це підтверджується хоча б одним із таких фактів – наявністю документів, які свідчать про укладення договору стосовно житла, відомостей, отриманих від родичів чи знайомих потерпілого, про те, що він нещодавно уклав угоду про відчуження житла і треті особи змушували його укласти таку угоду, проживання в житлі потерпілого третіх осіб, які заявляють про укладення угоди з потерпілим стосовно цього житла – можна з високим ступенем імовірності припускати, що безвісти зниклий вбитий і його труп прихований злочинцями [12].

Версія про вбивство зниклого, в тому числі з корисливих мотивів, зокрема і з метою заволодіння правом власності на належне останньому жиле приміщення, повинна висуватись і перевірятись у кожному випадку за наявності вищезгаданих обставин.

У зв'язку з тим, що на основі дослідження слідчо-судової практики у справах про злочини, об'єктом яких є право власності на жиле приміщення, визначено коло осіб, які найчастіше стають жертвами вказаної групи злочинів, доцільним видається запровадження обов'язкової перевірки правоохоронними органами законності укладення угод про відчуження житла вказаними категоріями осіб. Безумовно, така робота потребує значених матеріальних та кадрових затрат, однак якщо врахувати ступінь суспільної небезпеки досліджуваних злочинів та розмір шкоди, що ними заподіюється, то можна з упевненістю заявити про необхідність та виправданість такої діяльності.

Завершуючи розвідку даної проблематики, можна сформулювати такі висновки:

1. Оскільки повідомлення про безвісне зникнення особи не є рівнозначним повідомленням про вчинення злочину, бо в ньому, як правило, немає даних, які б вказували на вчинення злочину стосовно зниклого, виникає необхідність брати до уваги ознаки, що в своїй сукупності дозволяють зробити висновок про вчинення злочину щодо нього.

2. Критеріями для визначення відомостей (обставин) зникнення, що вказують на ознаки злочину, є непередбачуваність, нелогічність, безпричинність зникнення особи та очевидність вчинення злочину.

3. Спільним для всіх обставин, що вказують на вбивство потерпілого з метою заволо-

діння його житлом, є їхній зв'язок з процесом відчуження житла: укладення угоди з рієлтором, агентством з нерухомості, нотаріальним посвідченням, державною реєстрацією договору про відчуження житла, реєстрацією та зняттям з реєстрації місця проживання, іншими питаннями, що прямо зумовлені зміною місця проживання і відчуженням жилого приміщення.

4. Об'єктивне встановлення дійсної причини та факту насильницької смерті можливе лише у випадку розтину, належного огляду трупа за участю судово-медичного експерта та представників (представника) правоохоронних органів.

5. Для встановлення взаємозв'язку між зникненням чи вбивством особи та заволодінням її житлом необхідне проведення системи заходів, які умовно можна поділити на три групи: збір та одночасна перевірка відомостей про обставини зникнення чи вбивства, вивчення стилю життя особи та встановлення долі жилого приміщення.

6. Доцільним видається запровадження обов'язкової перевірки правоохоронними органами законності укладення угод про відчуження житла категоріями осіб, які найчастіше позбавляються права власності на останнє внаслідок вчинення злочину.

Отримані в процесі дослідження результати мають важливе значення для раціонального та правильного дослідження первинної інформації при розслідуванні вбивств, об'єктом яких є право власності на жиле приміщення, вирішенні питання про порушення кримінальної справи, своєчасного висунення версії про вбивство з метою заволодіння житлом потерпілого, а також можуть бути використані при дослідженні проблемних питань, пов'язаних з розшуком осіб, що стали жертвами інших злочинів.

Список використаної літератури:

1. Чорний А. Розслідування вбивств, вчинених з метою заволодіння житлом потерпілого: початковий етап // *Право України*. – 2001. – № 8. – С. 76-77.
2. Трофімчук В., Мірошніченко С. Розшук безвісно зниклих осіб // *Вісник прокуратури*. – 2009. – № 12. – С. 29-33.
3. Антонов В.Н. Преступные посягательства на рынок жилья (криминологические и уголовно-правовые аспекты): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Владивосток, 1998.
4. Зубрицький М. Проблемні питання здійснення прокурорського нагляду за законністю діяльності з розкриття вбивств, пов'язаних з безвісним зникненням потерпілих і розшуком безвісти зниклих осіб // *Вісник прокуратури*. – 2010. – № 7. – С. 31-37.
5. Ковальов А., Кравченко Ю. Факти насильницької смерті можуть залишитися поза увагою правоохоронних органів // *Вісник прокуратури*. – 2010. – № 12. – С. 43-45.
6. Стоянов М. Особливості перевірки додержання вимог закону при реєстрації заяв та повідомлень про злочини та при провадженні дослідчих перевірок органами внутрішніх справ // *Вісник прокуратури*. – 2010. – № 4. – С. 35-41.
7. Івашутін С. Безвісне зникнення громадян – проблема, яка потребує розв'язання // *Вісник прокуратури*. – 2010. – № 4. – С. 72-74.
8. Пособие для следователя. Расследование преступлений повышенной общественной опасности / Авт. кол. Э. Бабаева, А. Гайдук, А. Дворкин и др.; Под ред. Н.А. Селиванова, А.И. Дворкина. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 1999.
9. Про впорядкування ведення медичної документації, яка засвідчує випадки народження і смерті: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.08.2006 р. № 545, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25.10.2006 р. за № 1150/13024 // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1150-06>.
10. Про поховання і похоронну справу: Закон України від 10.07.2003 р. // *ВВР*. – 2004. – № 7. – Ст. 47.
11. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. // *ВВР*. – 2004. – № 15. – Ст. 232.
12. Толпекин К.А. Некоторые проблемы организации розыска без вести пропавших граждан // http://www.pravo.vuzlib.net/book_z098_page_13.html.

Надійшла до редакції 02.04.2011

